



UPPSALA
UNIVERSITET

1(14)

BESLUT

2021-09-22 Dnr UFV 2021/1321

Utbildningsdepartementet

Box 256
SE-751 05 Uppsala

Besöksadress:
Dag Hammarskjölds väg 7

Handläggare:
Anna Hagborg

Telefon:
018-471 1492

anna.hagborg@uadm.uu.se

En tioårig grundskola - Införandet av en ny årskurs 1 i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan (SOU 2021:33)

Beslut

Härmed beslutas

- Att Uppsala universitet överlämnar expertgruppens yttrande som sitt svar på remissen.

Bakgrund

Uppsala universitet har anmodats yttra sig över rubricerad betänkande. Bifogat yttrande har utarbetats av docent Åsa af Geijerstam, lektor Henrik Roman och docent Stellan Sundh från Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, docent Anne Palmér från Institutionen för nordiska språk (Gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andra språk) samt docent Annika Nilsson och lektor Victoria Enkvist från Juridiska institutionen.

Beslut i detta ärende har i rektors frånvaro fattats av undertecknad prorektor i närvaro av universitetsdirektör Caroline Sjöberg, efter föredragning av utbildningsledare Anna Hagborg. Närvarande därutöver var Uppsala studentkårs ordförande Jacob Färnert och akademiombudsman Per Abrahamsson.

Coco Norén

Anna Hagborg



UPPSALA
UNIVERSITET

YTTRANDE

2021-09-22 Dnr UFV 2021/1321

Utbildningsdepartementet

En tioårig grundskola: Införandet av en ny årskurs 1 i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan (SOU 2021:33)

Uppsala universitet har anmodats yttra sig över rubricerat betänkande. Universitetet vill anföra följande.

Sammanfattning

Uppsala universitet tillstyrker förslaget om en tioårig grundskola och den förstärkning av ämnena svenska, svenska som andra språk och matematik som förslaget bygger på. Förstärkningen kan leda till att fler elever lyckas i grundskolan genom att kunskaper i svenska och matematik grundläggs vid ett tidigt stadium. Uppsala universitet är dock kritisk till att fortbildning i svenska och matematik ska ge behörighet till samtliga ämnen i de nya årskurserna 1 och 2. Flera av de övriga förslag som presenteras i utredningen kan även leda till utmaningar till exempel gällande åldersadekvata undervisningsmetoder, likvärdighet, fortbildning och innehåll/upplägg i lärarutbildningen.

Uppsala universitet vill understryka att en förutsättning för att reformen ska bidra till en positiv utveckling för utbildningsväsendet är att det första skolåret bibehåller det nuvarande syftet att förbereda och introducera eleverna till skolverksamheten, samt att förskolepedagogiken införlivas i skolans verksamhet genom integrering av lek och lärande.

Övergripande synpunkter

I dagens grundskola är det allt för många elever som inte utvecklar de kunskaper och färdigheter de behöver. Kunskaper som förvärfvas i ämnena svenska och svenska som andraspråk är viktiga i sig, men kan också stödja elevernas kunskapsutveckling i samtliga ämnen, och leda till att fler elever klarar grundskolan och når behörighet till gymnasieskolan. Att använda tiden då sex-åringar ändå går i skolan till undervisning i svenska/svenska som andraspråk och matematik verkar därmed



UPPSALA
UNIVERSITET

vara klokt, men det är viktigt att innehållet och undervisningsmetoderna sker på ett sätt som är åldersanpassat.

Uppsala universitet vill dock understryka vikten av kompetenta och utbildade lärare i samtliga ämnen i de nya årskurserna 1 och 2. Praktiskt-estetiska ämnen ska till exempel inte ses enbart som ”stödamnen” för svenska och matematik, utan som kunskapsområden i sig. Förslaget att 30 hp behörighet i svenska och matematik ska leda till behörighet i samtliga ämnen är därför mycket olyckligt.

Införandet av en tioårig grundskola skulle innebära att kontinuiteten i lågstadiet stärks genom att mellansteget förskoleklass tas bort och leda till en behövlig enhetlig reglering av den obligatoriska grundutbildningen. Detta kan skapa bättre tydlighet och likvärdighet i både kvalitetssäkring samt elevernas rättssäkerhet och rättighetsskydd, inte minst gällande kartläggning, anpassningar och särskilt stöd. Det är dock viktigt att påpeka att den föreslagna juridifieringen inte ensam är tillräcklig för att säkerställa likvärdighet.

Enligt utredningen ska verksamhetens nuvarande inriktning och karaktär där skola och förskola möts inte förändras. Detta är en viktig målsättning, men det finns vissa förslag i utredningen som motverkar en sådan målsättning, till exempel skrivningarna som rör utbildningens syftesreglering samt lärarbehörighetsfrågor. En förutsättning för att reformen ska bidra till en positiv utveckling för utbildningsväsendet är att det första skolåret bibehåller det nuvarande syftet och karaktären att förbereda och introducera eleverna till skolverksamheten, samt att förskolepedagogiken införlivas i skolans verksamhet genom integrering av lek och lärande.

Kommentarer och ändringsförslag

Relationen mellan skola och förskola och syftet med den nya årskurs 1

Förslaget till en tioårig grundskola speglar en tydlig ambition att förstärka skolan. En utmaning blir då hur förskolans ställning påverkas. Även om utredningen påtalar vikten av att balansera förskolepedagogik och skolans undervisningspedagogik i den nya årskurs 1, är en huvudtendens i förslagen att betona hur förskoleklassen ska bli mer skolmässig, och med det följer en tendens att generellt använda skolan som riktmärke för förskola och förskollärare.



UPPSALA
UNIVERSITET

Utredningen framhåller vikten av att värna intentionen bakom införandet av förskoleklassen och skolplikt från 6 års ålder, inte minst att stödja och underlätta integreringen mellan förskola och skola. Förskola och skola ska komplettera varandra och förskollärare och grundskollärare ska ömsesidigt bidra med sitt professionella kunnande (utredningen s. 263, med hänvisning till prop. 1997/98:6). Detta är ett viktigt syfte och målsättning, men Uppsala universitet menar att det aktuella förslaget i vissa delar går emot denna ambition, särskilt gällande utbildningens syftesreglering och i lärarbehörighetsfrågor.

Med det lagda förslaget regleras förskoleklassens mål och syfte med samma regel som grundskolan, utan någon precisering av den speciella roll som förskoleklasserna har idag – och även fortsättningsvis ska ha. I nuvarande reglering i SL 9 kap 2 § anges att ”Förskoleklassen ska stimulera elevers utveckling och lärande och förbereda dem för fortsatt utbildning. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov. Förskoleklassen ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap.” Detta rimmar väl med ovan beskrivna intention om en blandning mellan skola och förskola.

Den beskrivna intentionen framträder inte alls i den syftesbeskrivning som enligt förslaget kommer att reglera syfte och mål för den nya obligatoriska förstaklassen. Uppsala universitet föreslår därför att den tänkta integreringen och förberedande karaktären och intentionen med grundskolans första klass särskilt noteras i den ändrade skollagens mål- och syftesbeskrivningar för grundskolan.

I sammanhanget kan lärdomar dras av den i utredningen (s. 574) påvisade norska debatten om skolans anpassning till de yngsta eleverna, där det framförts att intentionerna som låg till grund för införandet av skolstart för 6-åringar inte tagits tillvara – tvärt emot de ursprungliga intentionerna har i verkligheten mest fokus lagts på inläring. I Norge har Stortinget begärt utvärdering av sexårsreformen, med fokus på bättre anpassningar för de yngsta eleverna. Det är viktigt att den förslagna svenska reformen tar lärdom av detta och undviker att det tänkta syftet och karaktären av det första skolåret – idag förskoleklassen – tappas bort.

Likvärdighet i utbildningen

Av 1:8 skollagen framgår att alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag. Av samma bestämmelse fram-



UPPSALA
UNIVERSITET

går att det i diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

I 1:9 skollagen stadgas att utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas. Vad som konkret avses med likvärdighet är inte förtydligat i vare sig lagtext eller förarbeten. Ett sådant förtydligande är önskvärt.

Förslaget syftar till att stärka kunskapsnivåerna i sin helhet i grundskolan. Med samma regelinfrastruktur för hela skolan inkluderat förskoleklasserna ökar chanserna till att uppnå likvärdighetskravet. Syftet med förändringen är att öka kunskapsnivån, vilket en 10-årig grundskola skulle kunna ge bättre förutsättningar för än den nu gällande ordningen, inte minst med anledning av de oklarheter som finns gällande skollagens tillämpning på förskoleklassernas verksamhet.

Undersökningar visar att förskoleklassverksamheterna fungerar väldigt olika över landet. Ojämligheten i utbildningen är i och för sig ett problem över hela grundskolan, varför specifika åtgärder bör vidtas mot detta på flera fronter. Ett problem är kompetensen hos lärargruppen som varierar över landet där bland annat glesbygdsskolor har fallit sämre ut i jämförelser.

I undersökningen *En Likvärdig förskola för alla barn – innebörder och indikatorer*, lyfts det fram att pedagogiska relationer är centrala mått för likvärdighet i den svenska förskolan. De pedagogiska relationerna ansågs i undersökningen vara extra viktiga i förskolan eftersom förskolans läroplan inte innehåller mål att mäta barns prestationer mot. Förskolans förmåga att uppnå likvärdighet i sin verksamhet påverkar grundskolans möjligheter att uppnå likvärdighetsmålet.

Det är därför positivt att skollagens tillämplighet på även det första obligatoriska skolåret förtydligas genom att införliva även nuvarande förskoleklassverksamheten i grundskoleverksamhetens regulatoriska helhet, även om detta inte är en tillräcklig åtgärd för att uppnå likvärdighet.

Behörighet och vikten av förskolepedagogisk kompetens

Uppsala universitet menar att det är positivt, och för bemaningens skull nödvändigt, att förskollärare som arbetar i försko-



UPPSALA
UNIVERSITET

leklass under en övergångsperiod ges möjlighet att delta i kompletterande utbildning för att få behörighet att arbeta i grundskolan. Däremot är det problematiskt att 30 hp (innehållande endast matematik och läs- och skrivinlärning) ska ge behörighet att undervisa i alla ämnen i nya åk 1-2 (vilket föreslås i avsnitt 6.3.1). De förskollärare som detta kan komma att gälla för har (enligt tabell 4.4) i de flesta fall examen från 1993 och 2001 års examensordningar, då ämne och ämnesdidaktik var mindre framskrivet än i dagens förskollärarytbildning. Denna grupp har alltså i sin grundutbildning mindre med sig av ämne och ämnesdidaktik än de som examinerats enligt senare examensordning.

För att säkerställa att elever i nya åk 1 och 2 får undervisning av hög kvalitet i alla ämnen menar Uppsala universitet att den föreslagna kompletterande utbildningen om 30 hp endast ska ge behörighet i svenska, matematik och sådana ämnen som förskolläraren har med sig från sin tidigare utbildning (förslagsvis praktiskt-estetiska ämnen). Övriga ämnen bör undervisas av behörig grundskollärare. En lärares ämneskunskaper är avgörande för elevers lärande. Att bortse från detta genom att ge behörighet i ämnen man inte har någon utbildning för kan Uppsala universitet inte ställa sig bakom.

I fråga om behörighet behandlar utredningen också uteslutande förskollärares möjlighet att genom vidareutbildning och validering bli grundskollärare (men inget om det motsatta, annat än de relativt små kompetensutbildningsinsatser som grundlärare i nya åk 1 ska genomgå). Även detta visar på hur förskolepedagogiken och den särskilda roll den har i förskoleklassen inte får behålla sin ställning.

Utredningen visar på en bristande förståelse för den förskolepedagogiska kompetensens värde och särprägel och det synsättet riskerar att leda till nya olikvärdigheter mellan skolor när det gäller utformningen av en ny årskurs 1. Denna bristande förståelse kan också leda till att den skolförberedande och integrerande pedagogiska uppgiften helt förs över på förskolan – vilket i sin tur kräver eftertanke och eventuella åtgärder.

För att ge bästa förutsättningar att behålla intentionen och syftet med förskoleklassen behöver också förskolepedagogisk kompetens värnas i grundskolans första årskurs/-er, antingen genom förskolepedagoger i lärarlagen eller genom ett obligatoriskt legitimerande läraryft för grundskolelärare som ska undervisa i första klass. Detta för att det sagda viktiga syftet och funktionen av det första obligatoriska skolåret ska värnas och bibehållas, vilket Uppsala universitet också förordar.



UPPSALA
UNIVERSITET

Fortbildningsinsatser och kompletterande utbildning

Beträffande kompletterande utbildning för behörighet att undervisa i åk 1-4 vill Uppsala universitet understryka vikten av tydlig information från beslutande myndighet om vilka studier som krävs för behörighet i respektive ämne. När en förskollärare väljer att läsa en viss kurs vid universitet/högskola bör han eller hon kunna vara trygg med att den också leder till den önskad behörighet. Det krävs även tydlig information för att lärosäten ska kunna erbjuda behörighetsgivande kurser.

Uppsala universitet förstår tanken bakom förslaget att de kompletterande utbildningarna bör ha en flexibel organisation med möjlighet till deltids- och distansstudier, men det borde vara upp till varje lärosäte som organiserar utbildningen att avgöra exakt hur detta ska ske.

I avsnitt 6.5 benämns den kompetensutvecklande insatsen för lärare med flera i termer av ett "Förskolepedagogiskt lyft". Eftersom det handlar om arbetssätt som även på lång sikt ska användas i grundskolans tidigaste år ställer Uppsala universitet sig frågande till varför detta arbetssätt ska benämnas "förskolepedagogiskt", när det snarare handlar om ett nytt pedagogiskt arbetssätt i grundskolans tidigaste år. En annan benämning vore att föredra.

Konsekvenser för lärarutbildningen

De lärosäten som bedriver lärarutbildning kommer behöva genomföra ett relativt omfattande utvecklingsarbete om förslaget om en tioårig grundskola förverkligas, både i relation till de fortbildningsinsatser som Skolverket förväntas ge riktlinjer för och när det gäller förändringar av förskolläraryrket och grundläraryrket. I denna process är det viktigt att det finns en tydlig dialog med de lärosäten som bedriver lärarutbildning.

Utredningens förslag om nya utarbetade och utvidgade kunskapskrav i svenska och matematik för nya årskurs 2 för med sig behov av utvecklingsarbete inför starten på det nya Grundläraryrket 1-4. Detta blir särskilt relevant med tanke på att undervisningstiden i grundskolan ska utökas med 534 timmar och då enligt förslaget användas i undervisning i svenska och matematik med en strävan om ökad måluppfyllelse. Detta ställer krav på extra utbildningsinsatser inte bara vid lärarutbildningarna utan också genom fortbildningsinsatser på skolor.

Årskurs 1 ska dessutom (enligt förslaget) innehålla en rik variation av uttrycksformer och arbetssätt samt ha "betydande inslag av fysisk aktivitet och utevistelse, lek, estetiska uttrycksformer,



UPPSALA
UNIVERSITET

samspel och social träning”, något som också ska förtydligas i läroplanerna. För lärarutbildningens del innebär detta att ett utvecklingsarbete även behöver genomföras inom detta område. Det kommer bli en utmaning att anpassa innehållet i utbildningarna både i förhållande till reformeringens planerade implementeringstid och i relation till den reformering av lärarutbildningen som planeras inom samma tidsperiod.

De ändringar av innehållet i lärarutbildningen som blir en konsekvens av förslagen påverkar inte bara kursutvecklingen, utan de kommer också innebära att lärosätena behöver rekrytera fler lärare med kompetens inom matematik, svenska och praktiskt-estetiska ämnen, något som är relativt tidskrävande. Det är också viktigt att det medföljer riktade långsiktiga forskningsanslag till lärarutbildningarna för att säkerställa att det utvecklingsarbete och den undervisning som bedrivs vilar på vetenskaplig grund.

Rekrytering av behöriga förskollärare

Det kan också finnas skäl att utreda vidare hur förskolans rekrytering påverkas av reformen, med tanke på att många förskollärare redan idag av olika skäl väljer att arbeta i förskoleklass. För förskolans vidkommande blir barnens övergång till skolan med den nya reformen tydligare, men den lär också öka trycket på att skolförbereda, formalisera och dokumentera övergången.

Nationella prov

I avsnitt 5.2.9 presenteras förslaget att nationella prov liksom idag ska ges i grundskolan, specialskolan och sameskolan. Utredningen föreslår att proven ska vara oförändrade, men att de i grundskolan ska ges i de nya årskurserna 4, 7 och 10 i stället för som nu i årskurs 3, 6 och 9. I specialskolan ska de nationella proven ges i årskurser 5, 8 och 11 och i sameskolan i årskurs 4 och 7. Det innebär att proven ska ges till samma åldersgrupper som i dagens system.

Enligt utredningen ska dock timplanen för ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik utökas i lågstadiet, vilket innebär att eleverna i den tioåriga grundskolans årskurs 4 kommer att ha mer undervisning i ryggen när det nationella provet genomförs än vad eleverna har vid genomförandet av de nationella proven i nuvarande årskurs 3. Att eleverna i den tioåriga grundskolan vid genomförandet av de nationella proven kommer att ha fler timmar i ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik, kan eventuellt innebära att deras kunskaper och färdigheter i ämnena ökar.



UPPSALA
UNIVERSITET

Det verkar rimligt att de nationella proven ges till samma åldersgrupper som idag, under förutsättning att de kunskapskrav som ställs i förhållande till åldersgrupperna inte förändras, det vill säga att elever i den nya årskurs 4 i grundskolan förväntas prestera på en nivå som motsvarar dagens årskurs 3, att elever från den nya årskurs 7 i grundskolan förväntas prestera på en nivå som motsvarar dagens årskurs 6, och att elever från den nya grundskolans årskurs 10 förväntas prestera på en nivå som motsvarar nivån i dagens årskurs 9.

Förflyttningen av nationella prov till nya årskurser borgar för stabilitet i provsystemet genom att samma åldersgrupper prövas mot samma kunskapskrav i den tioåriga grundskolan som i den nioåriga grundskolan.

För det nationella provet i framtidens årskurs 4 kan dock reformen föra med sig konsekvenser, vilka hänger ihop med detta specifika provs design. Detta prov är nämligen inriktat på att främst skilja ut elever som behöver särskilt stöd, vilket innebär att majoriteten av eleverna idag klarar kravnivån. Kravnivån för att en elev ska anses ha nått målen kan sägas vara relativt låg. Om reformens mål om ökade kunskaper och färdigheter hos eleverna uppnås finns möjligheten att det nationella provet i framtiden skulle anses hålla en för låg kravnivå. Det kan leda till behov att utveckla det nationella provet. Om det obligatoriska bedömningsstödet däremot *inte* skulle omarbetas skulle de kunna fungera som ett utvärderingsverktyg för reformen.

Kartläggningsmaterial i årskurs 1 och nationellt bedömningsstöd i årskurs 2

Utredningen föreslår vidare att ett nationellt kartläggningsmaterial över elevers språk- och taluppfattning ska användas i årskurs 1 i grundskolan såväl som i specialskolan och sameskolan. För detta syfte behöver det kartläggningsmaterial som används i nuvarande sexårsgrupper revideras utifrån den förändrade läroplanen. Dessutom ska ett obligatoriskt bedömningsstöd för bedömning av elevens läs- och skrivutveckling samt matematiska utveckling användas i grundskolans årskurs 2 respektive specialskolans årskurs 3. Detta bedömningsstöd ska vara det samma som det som idag används i årskurs 1. Eftersom tillskottet av undervisning i ämnena svenska/svenska som andraspråk och matematik sker redan i årskurs 1 är det rimligt att tänka sig att kunskapsnivån bland eleverna i årskurs 2 blir högre än idag och att de kunskaper som idag anses rimliga i årskurs 1 kommer att anses vara för låga i framtidens årskurs 2. Därmed bör tas i beaktande att det kan finnas skäl att i framtiden omarbeta bedömningsstödet.



UPPSALA
UNIVERSITET

Om eleverna har ytterligare undervisning med sig när de kommer till (nya) årskurs 2 skulle man kunna tänka sig att en kunskapsnivå som idag bedöms rimlig då skulle kunna anses signalera eventuella svårigheter. Eftersom de i svenska och matematik obligatoriska bedömningsstöd i den nya årskurs 2 kommer vara oförändrade utgör de också ett lämpligt utvärderingsverktyg för förändringen av förskoleklass till en ny årskurs 1.

Sammanfattningsvis kommer den tioåriga grundskolan att, precis som idag, tillhandahålla bedömningsinstrument som på ett tidigt stadium kan visa vilka elever som behöver särskilt stöd. Det är högst lovvärt att använda resurser för sådan bedömning, under förutsättning att resurser finns för att faktiskt hjälpa de elever som behöver särskilt stöd. Om inte resurser skapas för att ge elever det stöd de behöver i en tillräcklig omfattning, blir de mätningar som genomförs mindre meningsfulla.

Innehållet i ämnet svenska

I avsnitt 5.2.5 föreslås att kunskapskrav i svenska och matematik ska finnas i nya åk 2, vidare skrivs på s 292 att kunskapskraven ska omfatta grundläggande matematiskt tänkande inklusive taluppfattning, samt läsförståelse och grundläggande skrivförmåga. Uppsala universitet vill understryka att svenskämnet omfattar mer än läs- och skrivinnehåll även i de tidiga skolåren. Även om kunskapskravet endast omfattar läs- och skrivförmåga är det viktigt att undervisningen i svenska omfattar alla delar av ämnet även i de tidigaste åren (till exempel barnlitteratur och muntlig utveckling). Med alltför stor tonvikt enbart på grundläggande läs- och skrivförmåga, utan att se på den funktionella inramningen av dessa färdigheter i större sammanhang, riskerar undervisningen bli alltför formaliserad och färdighetsinriktad.

Den dominerande forskningen inom området visar att lärande av skrivande och läsande bäst sker i meningsfulla och funktionella sammanhang, och för att skapa dessa sammanhang behövs såväl det breda svenskämnet som övriga skolämnen.

Betoningen av stärkta färdigheter i matematik och svenska

Det finns en mycket stark betoning i utredningen av att stärka de grundläggande färdigheter i läsning, skrivning och matematik som reformens huvudsak. Utan att på något sätt förneka betydelsen av dessa färdigheter, finns det ändå en risk i att (som nämnts ovan) behandla dessa alltför avgränsat och instrumentellt. Det finns en sådan tendens i olika delar av utredningen, inte minst i avsnittet som handlar om hur reformen ska utvärderas. Där framträder en höjning av elevernas kunskapsresultat (i alla ämnen, som följd av tidigare lagd grundläggande språk- och mate-



matikfärdigheter) som reformens enda syfte. Som utredningen själv påpekar med hänvisning till Norge i kapitel 8 så kan det finnas en risk för att färdighetsfokuseringen blir för snäv. I Norge har sådan kritik lett till en viss omvärdering av deras tidigarelagda årskurs 1. Det är av stor vikt att det i styrdokumentet skrivs fram en bred bild av svenskämnet, även i årskurs 1.

Ett illustrerande exempel på ett mer brett förhållningssätt är hur man arbetar med dessa frågor i Finland. I Finland har inte skolstarten tidigarelagts. Arbetet i den finska förskoleklassen riktas in mot fem områden (*Mina många uttrycksformer, Språkets rika värld, Jag och vår gemenskap, Jag utforskar min omgivning och Jag växer och utvecklas*) vilka sammantaget pekar mot en tämligen helhetsinriktad, socialt och individuellt orienterad kunskapsyn. Ett liknande helhetstänkande präglar även den finska läroplanen för grundskolan (såväl den senaste som den som kom 2004). Jämförelsen belyser den tendens till insnävning och instrumentalisering av skolans innehåll och syften som präglar en del av utredningens förslag och argumentation. De finska läroplanerna – och inte minst kursplanerna i dessa – präglas i hög grad av ett integrerat bildnings-, medborgar- och helhetstänkande som skär igenom hela skolgången från förskolan och uppåt.

Fysisk aktivitet och estetiska uttrycksformer

I avsnitt 5.2.4 föreslås att läroplanen ändras så att det framgår att första året ska innehålla betydande inslag av bland annat fysisk aktivitet och estetiska uttrycksformer. Uppsala universitet ställer sig positiv till att nämnt innehåll får stor plats i nya åk 1. Däremot bör det inte bara skrivas fram i läroplanen, utan även synas i timplanen för årskurs 1 och i kursplaner för ämnena idrott och hälsa samt musik och bild. På så sätt säkerställs att alla elever får ta del av detta innehåll och därmed att deras möjligheter till lärande på det sätt som visat sig relevant för dessa åldrar stärks.

Fysisk aktivitet, utevistelse och estetiska uttrycksformer bör alltså inte bara fungera som arbetssätt för att stärka ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk, utan även vara egna ämnen, på ämnenas egna villkor. Eventuellt kan detta även innefatta ämnena slöjd och hem- och konsumentkunskap, men eftersom behörighet för att undervisa i dessa ämnen inte normalt ingår i en grundlärarutbildning, kan det bli svårare att bedriva undervisning i dessa ämnen i årskurs 1.

Undervisning och lek

På sid 283 i utredningen skrivs det fram att undervisningstiden i nya årskurs 1 ska vara begränsad för att ge utrymme för regel-



bundna raster. Detta motiveras med forskning som visar att undervisning för barn i skolstartsåldern bör integrera undervisning och lek. Här är det viktigt att understryka att integrering av undervisning och lek inte avser att man varvar undervisning med lek, utan snarare att undervisningen kan genomföras med arbetsformer som påminner om lek. Detta förhållningssätt är tydligt integrerat i pedagogik som riktas mot yngre barn.

Utvecklingssamtal och skriftliga individuella studieplaner

Förslaget att skriftliga individuella utvecklingsplaner (IUP) ska införas i nya årskurs 1 med både omdömen och en framåtsyftande planering innebär ett ytterligare moment med dokumentation i de tidigare åren. Om detta förslag blir verklighet bör Skolverket få i uppdrag att skapa ett enkelt vägledningsmaterial och mallar som kan användas för att underlätta för lärarna i detta nya dokumentationsarbete. Det finns dock skäl att ifrågasätta om det verkligen behövs en skriftlig individuell studieplan i detta skede. Det borde vara tillräckligt att endast genomföra utvecklingssamtal.

Överlämning av uppgifter i samband med övergång mellan förskola och skola

I utredningen föreslås även en ny reglering gällande skyldighet att från förskola överlämna uppgifter om barnen till skolan. Den föreslagna regeln i 3 kap 12 j § anger i mycket allmänna ordalag att förskolan ska lämna över ”sådana uppgifter om barnet som behövs för att underlätta övergången för barnet”. Bedömningen av vilka dessa uppgifter är görs av förskolan. Sekretessen i förskolan är omfattande. Den föreslagna nya regeln avses dock fungera som ett sekretessgenombrott. Utan närmare precisering och konkret vägledning för bedömning av vilka uppgifter som förskolan ska lämna till skolan finns också en överhängande risk att uppgifter överlämnas som inte borde eller får överlämnas.

Uppsala universitet menar att den föreslagna regeln är alltför allmänt hållen och därmed ställer mycket höga krav på förskolans personal att göra de nödvändiga rättsliga bedömningarna. I betänkandet på s. 319 f. och s. 513 f. noteras att det just bara är den typ och den omfattning av uppgifter som behövs för att underlätta barnets skolgång som ska lämnas ut enligt 3 kap 12 j § och i många fall också bara sådana uppgifter som får överlämnas enligt sekretessbestämmelserna.

Den föreslagna nya regeln (s 61) formuleras på liknande sätt som regeln om överlämning mellan olika skolformer. Därmed torde Skolverkets styrdokument, liksom eventuell praxis om bedömningen bli tillämplig även för förskolans bedömning. Allt



UPPSALA
UNIVERSITET

detta material stödjer uppfattningen om att det krävs en strikt bedömning av vilka uppgifter som ska överlämnas. Detta innebär att höga krav ställs på överlämnande förskolepersonal om hur dessa bedömningar bör göras.

Här behöver alltså överlämnande förskolor besitta en god kompetens när det gäller juridiska bedömningar av sekretessgenombrottsregeln, såväl bedömning av behovet, omfattningen och proportionaliteten i relation till integritetsinskränkningen. Vid en överlämning ska samråd ske med barnet och vårdnadshavarna. Förskolan behöver därför även kompetens i hur det viktiga samrådet ska genomföras och hur vårdnadshavarnas och barnets inställning kan påverka tillämpningen av sekretessgenombrottsregeln. Det krävs därmed konkret och riktad vägledning från till exempel Skolverket om vilken typ av uppgifter som ska lämnas ut och i vilken omfattning, hur bedömningen ska gå till och även vägledning i det systematiska arbetet med hur överlämnandet ska ske och hur samråd med vårdnadshavarna ska organiseras. Skolverkets befintliga råd gällande tillämpningen av dagens reglering av överlämnandet mellan olika skolformer ger inte tillräckligt utförlig, konkret eller tydlig vägledning för bedömningen.

Mycket talar alltså för att de föreslagna reglerna om överlämning mellan förskola och skola behöver preciseras och att konkret vägledning behövs för att skapa förutsättningar för korrekt tillämpning i praktiken. Det framstår dessutom som olämpligt att en så svårtolkad och tillämpad regel kan tillämpas som grund för ett allmänt sekretessgenombrott för en stor mängd uppgifter.

Därtill tycks inte finnas tillräckligt stöd för att sekretessen utgör något större hinder i överlämnandet, då samtycke i regel kan inhämtas från vårdnadshavarna. Det kan alltså ifrågasättas om sekretessgenombrott är lämpligt och behövligt här. Om regeln ska gälla även då sekretess råder, så måste det klargöras hur bedömningen ska ske på ett för förskolorna tillgängligt sätt.

Barnkonventionens betydelse och tillämpning

I och med att barnkonventionen inkorporerades och sedan 2020 är svensk lag måste hänsyn tas till bestämmelserna i barnkonventionen i alla skolans beslut som rör barn, inklusive nyss behandlade överlämningar. Barnets rätt till att bli hört ska iakttas och ges tyngd vid beslut som rör barnet. Barnrättskommittén har lyft fram ett antal faktorer att ta hänsyn till vid bedömningen av barnets bästa. Dessa faktorer är barnets åsikter, barnets identitet, bevarandet av familjemiljön och upprätthållandet av relationer, omsorg om barnet och barnets skydd och säkerhet, utsatta situat-



UPPSALA
UNIVERSITET

ioner, barnets rätt till hälsa samt barnets rätt till utbildning. Barnrättskommittén anser att barnets ålder och mognad bör vara vägledande för hur olika hänsyn vägs mot varandra. Utöver detta ska hänsyn tas till hur barnets förmågor kommer att utvecklas, varför hänsyn ska tas till både kortsiktiga och långsiktiga konsekvenser för barnet. Barnets bästa betyder att barnets intressen har hög prioritet och inte bara är ett bland flera överväganden. Större vikt måste fästas vid vad som bäst gagnar barnet än andra vid andra intressen. De hänsyn som i linje med rättigheterna i barnkonventionen måste tas in i de rättsliga bedömningarna och i det systematiska arbetet med överlämningar till förskolan måste alltså tydliggöras genom mer preciserad reglering och därtill vägledning från centrala myndigheter.

Ett minskat dokumentationskrav?

Det kan också kort anmärkas på skrivningen på s. 490 ”att en konsekvens av denna sammantagna reglering är minskat dokumentationskrav.” Det är viktigt att lyfta värdet av minskad administration, men att betona/förtydliga att sådana lättnader i så fall sker på grund av att det troligtvis kommer att vara färre överlämningar när förskolan blir del av grundskolan. Det innebär inte automatiskt minskade dokumentationskrav i sig. Det krävs fortfarande Individuella utvecklingsplaner och Åtgärdsplaner med mera enligt Skollagen, och det gäller samma allmänna dokumentationskrav enligt Förvaltningslagen.

Tillsyn

För att en efterlevnad av de olika regelsystemen ska säkerställas behövs en utökad tillsyn med tydliga regler som visar vad som krävs för att leva upp till såväl skollag, offentlighet och sekretessregler som barnkonventionen. Uppsala universitet bedömer att tillsyn behövs för att säkerställa barnets bästa och regelefterlevnad.

RÄTT